

Valašsko a Moldavsko

Petre Petcut

Usadenie sa v Rumunsku | Sloboda a otroctvo | Ako fungovalo otroctvo | Právne postavenie Rómov počas otroctva | Legislatíva | Aspekty života otrokov | Počiatok oslobodzovania | Oslobodenie Rómov vlastných cirkvou Zákon z roku 1847 | Koniec otroctva

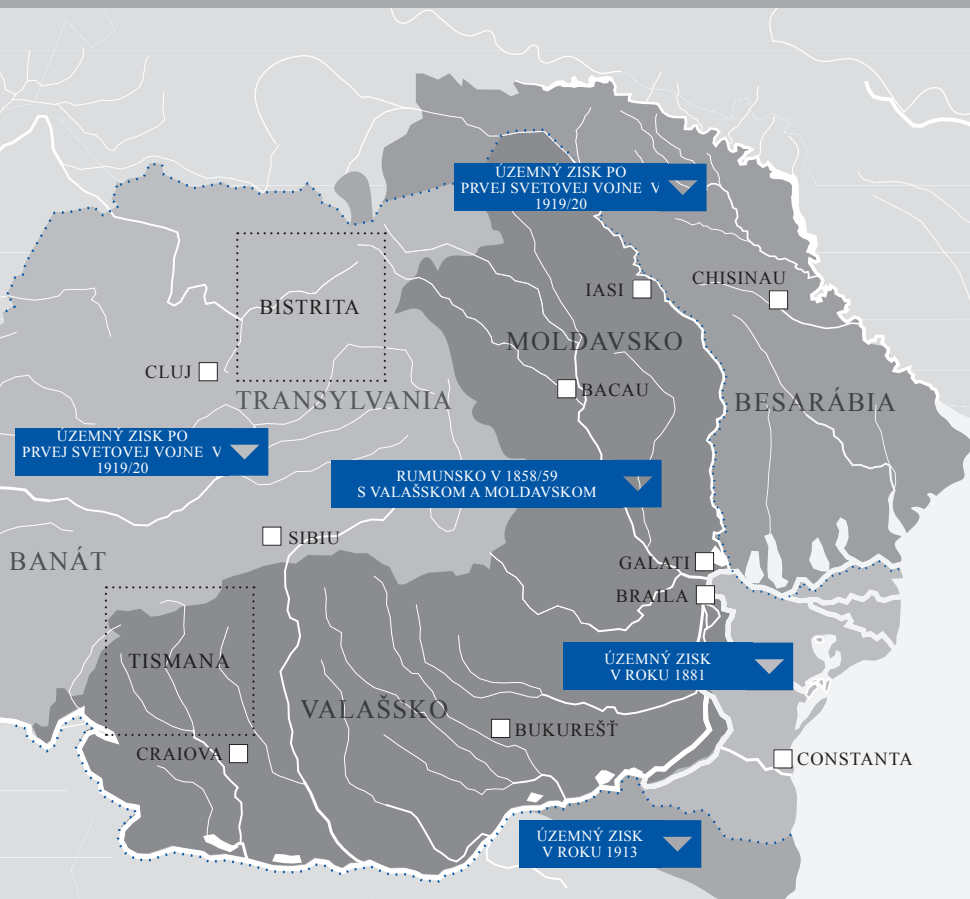
➤ Na rozdiel od ostatných regiónov Európy Rómovia vo Valašsku a Moldavsku (dnešné Rumunsko) žili päťsto rokov v otroctve. V polovici 19. storočia, keď bolo otroctvo oficiálne zrušené, početné skupiny Rómov opustili krajinu a vydali sa do strednej a východnej Európy ako aj do Ameriky.

ÚVOD

História rómskej migrácie do Európy bola pre tých Rómov, ktorí prišli na rumunské územie v oblasti južných a východných Karpát, náhle ukončená. Rómovia, ktorí v druhej polovici 14. storočia prišli do Valašska a Moldavska, boli na päť storočí uvrhnutí do otroctva. Osudy týchto ľudí možno porovnávať so zotročením afroamerickej populácie v Spojených štátoch.

“Cigáni sa môžu narodiť iba ako otroci, ten, koho matka je otrokyňa, bude taktiež otrokom ...” uvádza sa v zákonníku Valašska na začiatku 19. storočia. Rómov vlastnil princ (ako „štátnych otrokov” – “tigania domneasca”), kláštory a aj súkromné osoby. Bežnou praxou medzi vlastními otrokov, ktorí mali nad svojimi otrokmi neobmedzenú moc, bolo predávanie, kupovanie aj darovanie celých rodín. Majitelia otrokov si mohli so svojimi otrokmi robiť čokoľvek, nemohli ich však zabiť.

V polovici 19. storočia sa medzi intelektuálmi v dunajských kniežactvách začalo formovať abolicionistické hnutie a „Cigáň“ sa stal častou postavou novinových článkov, poézie, literatúry a divadelných hier.

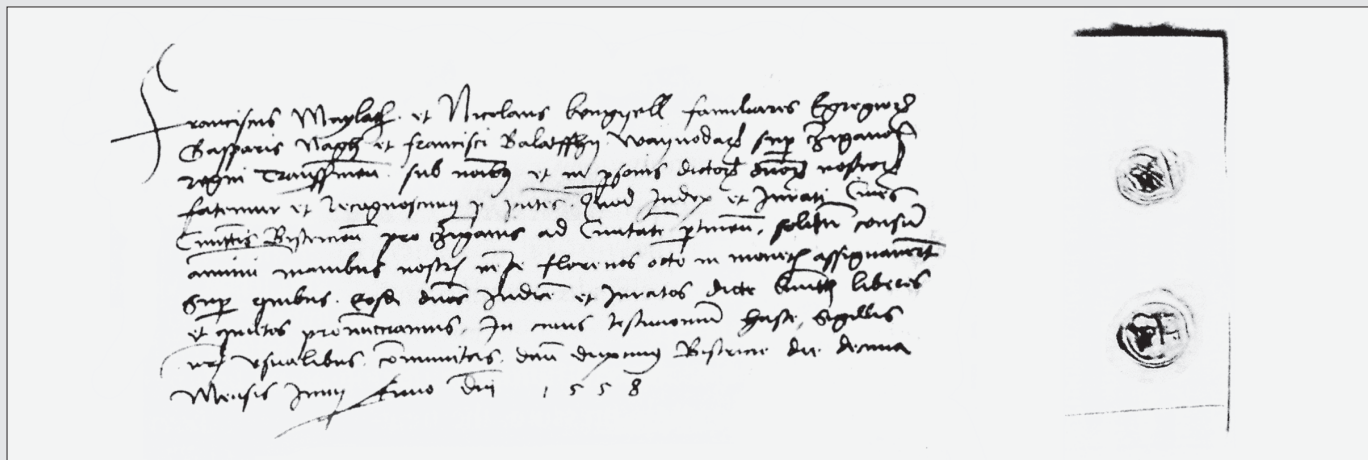
.....
Aktuálne hranice Rumunska
(po II. svetovej vojne)

VYTVÁRANIE RUMUNSKA

III. 1

Po zrušení otroctva sa veľmi aktuálnou témou stala integrácia „Cigáňov“ do sociálneho aj ekonomického života Rumunska a tento trend pretrváva doteraz.

Stopy otroctva však zanechali hlboké brázd v mysliach bývalých pánov aj bývalých otrokov a obdobie otroctva ovplyvňuje vzťahy potomkov oboch skupín ešte aj dnes.

III. 2

Účet za predaj skupiny rómskych otrokov, 1558

(Hancock 2002, str. 22)

III. 3

Auguste Raffet, "Famille tsigane en voyage en Moldavie"
(Cigánska rodina na ceste v Moldavsku), 19. júl 1837.

(Hancock 2002, str. 28)

STEFAN RAZVAN, RÓM A ARISTOKRAT V MOLDAVSKU

Prípady, keď Rómovia prekonali sociálne bariéry a dosiahli dobré spoločenské postavenie, sú v dunajských kniežactvách skôr výnimkou ako pravidlom. Osud Štefana Razvana, ktorý sa stal princom, je veľmi dobre známy. Existujú však rôzne verzie tohto príbehu. Podľa jednej z nich bol synom Rumunky, nevoľníčky a jeho otec bol „cigánsky“ otrok princa Mihaia Vitezula z Valaška. Podľa inej verzie, ktorá sa často objavuje v literatúre, bol synom „cigánskej“ otrokyne, ktorá patrila valašskému princovi a jeho otec nebol známy, pravdepodobne niekto z najvyšších aristokra-

tických kruhov kniežactva. Ako dieťa bol Stefan otrokom Anastasiho, metropolitu Moldavska v rokoch 1572 – 1578, ktorý mu poskytol dobré vzdelanie a nakoniec ho vo svojej poslednej vôli oslobodil. Život Stefana Razvana bol pomerne turbulentný. Stal sa bojarom (na rozdiel od strednej a západnej Európy, kde sa aristokratické tituly dedili v prísne uzavretej skupine, vo Valašsku a v Moldavsku, rovnako ako v celom pravoslávnom svete, bolo možné sa aristokratom stať, nielen narodiť), potom sa stal vládnym úradníkom, bol vyslaný na diplomatickú misiu do Istanbulu,

USADENIA SA V RUMUNSKU

Prvý nespochybniteľný dôkaz o pobyte Rómov severne od rieky Dunaj je súčasne aj prvým dôkazom o otroctve Rómov. V roku 1385 Dan I., valašské knieža, potvrdil darovanie majetku kláštora Nepoškrvnenej panny Márie v Tismane, ktorý zahŕňal 40 „salašov“, (termín pochádza z turečtiny a označuje rodiny alebo tých, ktorí žijú v stanoch) rodín „Ati-

ganiov“ („Cigáňov“).

Šľachtic Mircea Starý daroval kláštoru v Cozia 300 „salašov“ (rodín) „Cigáňov“ v roku 1388. V nasledujúcich desaťročiach vzrástá počet záznamov. Až do 17. storočia sa vo všetkých dokumentoch, ktoré sa zmieňujú o majetku tismanského kláštora, spomínajú rómski otroci.

V zmluve z 2. augusta 1414, ktorá pochádza zo Suceava v Moldavsku, sa spomína Alexander Dobrý, ktorý „za jeho oddané služby“ daroval Toaderovi Trpaslíkovi dedinu na brehu

rieky Jeravat, na mieste, kde preteká mestom Bârlad alebo presnejšie, kde „Lie“ a „Tiganestii“ boli „cnezi“ (miestni páni). Historici považujú túto zmluvu za prvý nepriamy dôkaz o prítomnosti Rómov v Moldavsku. Za prvý priamy dôkaz považujú dokument z 8. júla 1428, v ktorom sa hovorí o dare vojvodu Alexandra Dobrého kláštora v Bistrita vrátane 31 „čeljadi“ (pojem zo slovanských jazykov, vo význame rovnocenný s pojmom „salaš“) Cigáňov.

SLOBODA A OTROCTVO

Niektorí historici veria, že Rumuni prebrali otroctvo od svojich východ-

ných susedov Tatárov, ktorí bežne zotročovali vojnových zajatcov. Takýto osud postihol aj mnohých Rumunov a naopak, Rumuni opätovovali takéto zaobchádzanie Tatárom. V roku 1402 Alexander Dobrý daroval mol-

dovitskému kláštoru štyri zotročené rodiny Tatárov. Avšak otroctvo bolo v tomto regióne známe už dávno predtým, ako sem prišli Rómovia.

Historici veria, že na svojej ceste z Grécka a z Bulharska do

III. 3

III. 4

Rómski zlatokopi („Rudari”/„Aurari”/„Bajaš”) pri práci.
Kresba, okolo roku 1850

(Gronemeyer/Rakelmann 1988, str. 125)

III. 5 (provided by Elena Marushiakova / Veselin Popov)

potom navštívil „Záporožskú Sič” (čo bola nezávislá organizácia kozákov na území dnešnej Ukrajiny), kde dosiahol pozíciu hajtmána (vrchný veliteľ kozáckej armády) a slúžil v poľskej armáde kráľa Žigmunda III. Báthoryho s hodnosťou plukovníka a s aristokratickým titulom. Keď sa vrátil do Moldavska, stal sa veliteľom osobnej stráže princa Arona Tiranula. Počas vnútro politickej krízy vo Valašsku a v Moldavsku v roku 1595 Stefan Razvan s podporou Poľska zosadil princa Arona Tiranula a na päť mesiacov zasadol na jeho trón (od apríla do augusta 1595).

Počas úspešných bojov s Osmanskou ríšou vo Valašsku sa mu podarilo získať Bukurešť, Giurgiu, Braila a obliehal Targovište a Izmail. V tom čase bol, rovnako s poľskou podporou, vyhlásený za princa Moldavska bojar Jeremia Movila. Stefan Razvan sa vrátil do Moldavska, avšak 14. decembra 1595 bol spojenými vojskami kráľa Žigmunda III. a princa Ieremia Movila porazený v bitke pri Areni a 6. marca 1596 popravený.

strednej a západnej Európy prešlo Valašskom a Moldavskom značné množstvo Rómov. Preto muselo na začiatku existovať obdobie, keď boli Rómovia v tejto oblasti slobodní. Dokument vojvodu Dana I. z roku 1385, ktorý je valašskej proveniencie, nehovorí nič o legálnom postavení Rómov pred už spomínaným darom. V Mol-

давску sa v najstarších dokumentoch spomínajú Rómovia ako „enezi” (de-dinskí páni, nižšia aristokracia, teda slobodní ľudia), v Sedmohradsku boli Rómovia vždy slobodní (ich právne postavenie bolo totožné s nevoľníkmi).

Hypotéza o počiatocnom období, keď boli Rómovia slobodní, je potvrdená celým radom slobôd,

ktoré páni svojim otrokom darovali. Najcennejšími z nich bola sloboda pohybu po krajine (s tým, že kočujúci Rómovia platili svojmu pánovi ročnú daň) a právna autonómia pre kočujúce komunity.

AKO FUNGOVALO OTROCTVO?

Miestny zvyk vyžadoval, aby sa slobodní roľníci, ktorí pracovali na feudálnych pozemkoch viac ako dvanásť rokov, stali bojarovými nevoľníkmi („rumani”). Existuje dôvod, prečo sa domnievať, že s Rómami sa postupovalo rovnako. Ďalším, rovnako

dôležitým aspektom, bola neschopnosť štátu obmedziť moc aristokracie. Pánovník nemohol uplatňovať svoju moc nad celou krajinou a uchovať si tak priamy vplyv na svojich otrokov. Rómovia boli zotročení miestnou aristokraciou.

Životné okolnosti Rómov vo Valašsku a Moldavsku sa v závislosti od finančnej situácie ich pánov radikálne menili. Predaj otrokov bol

najpohodlnejší spôsob, ako zaplatiť svoje dlhy alebo ako sa vykúpiť z tureckého alebo tatárskeho otroctva. Otroci boli dobrí na čokoľvek, ich páni ich mohli predať, darovať, dať ako svadobný dar, veno, darovať klášturu alebo vymeniť za zvieratá či plátenné nohavice. Ak neposlúchali, „boli veľmi surovo zbití”. [II. 2, 10]

VÝROBCOVIA LYŽÍC

Pracovali s drevom, vyrábali koše rôznych veľkostí, lyžice, vretená a kuchynské náčinie.

ZLATOKOPI

Niektorí z nich žili z podielu zo zlata, ktoré vyťažili. Iní obrábali drevo.

“CIGÁNI URSARI”

Vlastnili medvede a zarábali si tak, že predvádzali ich tanec v mestách a dedinách.

III. 6

V správe z roku 1831 rozdelili štyria členovia vyšetrovacej komisie Rómov na základe zamestnania a zvykov do šiestich „kategórií“.

(Poskytol autor; skrátené a preložené z Analele parlamentare ale României, Bucuresti, Imprimeria Statului, 1890, I/I)

PÁNI A OTROCI: TRI KATEGÓRIE, DVE SITUÁCIE

III. 7 (poskytli Elena Marushiakova/Veselin Popov)

Rómov vlastnil princ („otroci koruny”, neskôr tiež nazývaní „štátni otroci”), kláštory a súkromné osoby. Tí, ktorých vlastnili kláštory alebo súkromné osoby, bojari, boli vždy v zložitejšej pozícii ako tí, ktorých vlastnil princ. Zložité rodinné vzťahy, ekonomická ako aj náboženská situácia rumunskej vládnucej triedy vyústila do mnohých zmien vlastníctva otrokov (otrokov si kupovali, predávali, darovali kláštorom, dedili alebo dostávali ako veno).

„Otroci koruny” boli zväčša kočovníci rôznych profesií. Kláštorní otroci mali mnohé zamestnania a iba niektorí z nich kočovali, väčšina pracovala na pôde kláštora alebo sa venovali rôznym remeslám. „Cigáni” patriaci bojarom boli predovšetkým sluhovia, vypomáhali v domácnosti alebo pracovali v poľnohospodárstve.

Alternatívna klasifikácia rozdeľovala „cigánskych” otrokov na usadené a kočovné skupiny a tiež na základe ich

hlavného zamestnania. „Štátni Cigáni” sa rozdeľovali na Rudarov, Aurararov alebo Bajašov, ryžovačov zlata; Ursarov, teda tých, ktorí chovali medvede a pracovali so železom; Lingurarov, ktorí vyrábali drevené kuchynské náčinie a Lajašov, čiže kováčov, predavačov železa, výrobcov hrebeňov, atď. Viedli kočovný spôsob života a štátu platili ročnú daň. V závislosti od toho, či viedli usadlý alebo kočovný spôsob života, sa „Cigáni” patriaci kláštorom a bojarom rozdeľovali na Lajašov, ktorých spôsob života bol podobný Lajašom, ktorí patrili princovi a Vatrašov, ktorí boli usadení. Vatraši sa ďalej rozdeľovali na dve kategórie: „Tigani casasi” („Cigáni” pracujúci v domácnostiach) alebo „tigani de curte” („Cigáni” na dvoroch), ktorí boli sluhovia a „Tigani de ogor” alebo „Tigani de câmp” (pracujúci na pánových poliach).

PRÁVNE POSTAVENIE RÓMOV POČAS OTROCTVA

Od 14. do 16. storočia neexistovali žiadne právne predpisy, ktoré by regulovali vzniknuté spory medzi Rómami navzájom alebo medzi Rómami a inými ľuďmi. Postupne však právne predpisy uzákonené medzi 17. a 19. storočím zachytávajú všeobecný postoj väčšinového obyvateľstva voči Rómom. Moldavské predpisy dopĺňajú tie, ktoré boli prijaté

vo Valašsku, pričom medzi týmito dvoma rumunskými krajinami neboli žiadne zásadné rozdiely v právnom postavení otrokov. [II. 7]

Počas obdobia zotročenia Rómovia v dvoch rumunských kniežactvách nemali právne postavenie, ktoré by im zabezpečilo aspoň minimálne práva alebo právnu ochranu počas súdneho procesu. Otrokom nebolo v právnom slova zmysle človekom, ale majetkom svojho pána. V prípade konfliktu medzi otrokom a slobodným človekom, ktorý nebol súčasťou

rodiny, ktorá daného otroka vlastnila, musel pán zastať zastupovať svojho otroka v právnom spore. Otroci neboli zodpovední za svoje činy, zodpovedný bol ich pán. V závažnejších trestných sporoch (krádež koňa, vražda) sa mohol pán vzdať svojho otroka a neplatiť tak odškodné alebo pokuty („desegubina”). V takom prípade bol potrestaný otrok často aj trestom smrti.

LEGISLATÍVA

V roku 1646 bola v Moldavsku prijatá prvá zbierka zákonov s názvom „Carte romneasca de invatatura” (Rumunská kniha vzdelania), ktorá stanovila viacero štandardov pre ďalší vývoj práv a povin-

ností rómskych otrokov. Napríklad kúpený otrok mal povinnosť pomáhať svojmu pánovi a otrok, ktorý spáchal nejaký priestupok, mal dostať „primeraný” trest vykonaný „trstenicou alebo bičom”. Otroci mohli namietat iba vtedy, keď pán použil „obnaženú” trstenicu alebo bič, pretože v takom prípade bol otrok v ohrození života. V skutočnosti mohol

pán s otrokom robiť čokoľvek, nemohol ho však zabiť.

Nariadenia týkajúce sa manželstva určovali, že otroci sa mohli ženiť alebo vydávať iba so súhlasom svojho pána. Ak chceli manželský vzťah uzavrieť otroci patriaci rôznym pánom, museli sa títo na ich manželstve najprv dohodnúť. Vo väčšine prípadov sa

„CIGÁNI“ ZNÁMI AKO „ZAVRAGI“

Existovalo asi 300 takýchto rodín, ktorých možno zahrnúť medzi chovateľov medved'ov.

„CIGÁNI LAIESHI/LAYASHI“

Títo Rómovia opracovávali železo a vyrábali kotly. Zvyčajne sídlili v okolí dedín.

“NETOTSI”

Existovalo asi päťdesiat rodín „Netotsiov“ („Hotentoti“ po rumunsky), ktorí prišli z Nemecka.

LISTINY DARUJÚCE SLOBODU

III. 8 (preložené z Sion 2000, str. 130)

Oslobodenie otroka prostredníctvom slobodu darujúcej listiny bol spôsob, ak pán mohol prejaviť svoju vďačnosť za celoživotnú službu. V polovici 19. storočia daroval pán slobodu svojej otrokyni. V listine, ktorou tejto práčke daroval slobodu, stojí nasledovné:

“Touto listinou, ktorú vkladám do rúk Cigánke Mary, dcére Dumitra Cracau a potomkyni otrokov, ktorých som zdedil od svojich rodičov, ovdovelej smrťou svojho manžela, ktorá mi oddane a zanietené slúžila od svojich detských čias a ktorá vyrástla na mojom dvore, vkladajúc srdce do svojej práce, čím si získala vďačnosť moju ako aj mojej manželky; ju zbavujem otroctva a umožňujem jej tak slobodný pohyb, ak si však praje zostať na mojom dvore, akokoľvek dlho, zostane jej izba ako aj jej prídely, také ako dostávajú iní otroci žijúci na dvore. Toto nech je príkladom aj pre jej syna Dinca, ktorému, ak sa bude chovať tak dobre ako jeho matka, bude tiež udelená sloboda. 8. júna, 1849, Dimitrie Canta, logothete.”

III. 9

Portrét Rómky, Bukurešť, druhá polovica 19. storočia.

(z Gronemeyer / Rakelmann 1988, str. 171)

páni dohodli ešte pred samotnou svadbou, buď jeden z pánov kúpil druhého partnera, alebo prišlo k výmene. Pán ponúkol otroka rovnakej hodnoty, aby manželia žili v jednej domácnosti. V takejto situácii väčšina dokumentov zaznamenáva transakciu „Cigán za Cigáňa, podľa práva“.

Moldavský občiansky zákonník zo začiatku 19. storočia bol navrhnutý tak, aby garantoval práva majiteľov otrokov. II. odsek zákonníka hovorí, že „neexistuje legitímny vzťah medzi slobodným človekom a otrokom“ a iba majiteľ otroka môže rozhodnúť, kedy

je ten „správny“ čas a kto je tá „správna“ osoba, s ktorou môže otrok uzavrieť manželstvo. Otroci sa zvyčajne ženili a vydávali veľmi mladí, aby mali mnoho detí a zväčšili tak pánov majetok.

Ak otroci utiekli pred zlou situáciou, „na základe zvykov danej krajiny mal majiteľ otrokov, rovnako ako jeho legitímni dediči, právo nárokovat' si na utečencov od hocikoho, pretože v Moldavsku neexistovala premlčacia lehota“. Aj keď bol Zákonník Valašska stručnejší, obsahuje rovnaké princípy: „Cigáni sa smú narodiť iba ako otroci, každý, kto sa narodí otrokyni, sa rovnako stane otro-

kom, pán nemá právo na život otroka, pán môže otroka predať alebo darovať. Cigáni bez pána sa stanú otrokmi princa, otroci majú právo na manželstvo; odlúčenie má byť deklarované, ak je manželstvo uzavreté medzi otrokom a slobodným človekom bez vedomia pána“.

Toto sú hlavné črty práva dotýkajúceho sa otroctva, ktoré v dvoch rumunských kniežactvách platili až do jeho zrušenia.

ASPEKTY ŽIVOTA OTROKOV

Stopy otroctva pretrvali v mysliach bývalých pánov a ich otrokov, a preto ob-

dobie otroctva poznačuje vzťahy medzi potomkami týchto sociálnych skupín až do dnešného dňa.

Medzi „Cigánmi“ je veľmi dôležité rozdelenie na „Lajašov“ a „Vatrašov“, kočovných a usadených. „Vatraši“, bez

ohľadu na to, komu patrili, či už princovi, kláštora alebo súkromnej osobe, trpeli vo veľmi zlých podmienkach, kým život kočujúcich Rómov, dokonca aj v porovnaní s niektorými vrstvami väčšinového obyvateľstva, mal nesporné výhody.

III. 11
„Šatra” (osada otrokov) vo Valašsku,
1862

(z Gronemeyer / Rakelmann 1988, str. 171)

De la fii și moștenitorii
de răposatului
SERDAR NICOLAE NICA
de București
sunt

200

de familie de țigani
de vînzare.

Bărbații sunt sclavi excelenți de curte, adică țigani de moșie și aurari, cismari, muzicanți, și muncitori agricultori. Vînzarea nu osa conțina de mai puțin de cinci sclavi pã rînd. Prețul pe persoană atunci osa fie doua ducate. Osa fie preparați ca deobicei și bazat pe primirea banilor, cumpărătorul. Va fi asigurat de un serviciu adecvat.

III. 10

Emancipácia Rómov bola dôsledkom niekoľkých zákonov: Základné nariadenia z roku 1831, zákony z 1843 a 1844 pre štátom vlastnených Rómov, zákon z roku 1847 týkajúci sa Rómov vlastnených cirkvou a zákony z rokov 1855 a 1856 pre tých, ktorých vlastnili súkromné osoby. Avšak obchod s rómскими otrokmi pokračoval až do roku 1845, ako dokazuje táto reklama na dražbu otrokov, ktorá bola uverejnená v bukureštských novinách Luna v roku 1845. Stojí v nej:

„Synovia a dediči Serdara Nicolaea Nica z Bukurešti ponúkajú na predaj 200 cigánskych rodín. Muži sú skvelí sluhovia, zlatokopi, šustri, muzikanti a pracovníci na poliach. Predaj sa uskutoční v skupinách po najmenej piatich otrokoch, preto je cena určená na dva dukáty. Budú pripravení zvyčajným spôsobom a po zaplatení si môže byť kupec istý, že získa tých najoddannejších sluhov”.

(Hancock 2002, str. 24)

“Vatraši” boli svojimi pánmi považovaní za lenivých zlodějov a klamárov, ktorí urobia čokoľvek, len aby sa vyhli svojim pracovným povinnostiam. Pán ich trestal, kedykoľvek si zmyslel. Najčastejším trestom boli rany lieskovým prútom po chrbte. Počet rán sa pohyboval medzi pár desiatkami až po dvesto, tristo rán, ktoré previnilec musel pretrpieť v niekoľkých kolách bičovania. Aj tie najpevnejšie chrbty sa po štyridsiatich ranách značne rozkrvácali.

Rómske chatrče mali hlinenú dlážku a slamené strechy s komínmi. Strešné okno sa väčšinou nachádzalo na zadnej stene. Každú chatrč obýval „cigánsky salaš”, ktorý pozostával z matky, otca, niekedy starého otca alebo starej mamy a všetkých detí, ktoré prekonalí časté ochorenia spôsobené špinou a chudobou, v ktorej žili. [II. 11] Viaceré rómske ženy spoluzodpovedali za starostlivosť o spáľňu svojho pána, upratovali, kúrili v nej, ustielali, pra-

li, pripravovali kúpeľ pre bojarov a v mnohých prípadoch sa starali aj o jeho osobnú hygienu. Tie najkrajšie Rómky boli často poverené tým, aby masírovali nohy dôležitých návštevníkov. Bojarov záujem o ne ich vyniesol na dvor, kde sa stali jeho osobnými slúžkami. Tieto mladé ženy sa stali múzami maliarov a spisovateľov tej doby. [II. 9]

Takzvaná „claca” (práca), čiže povinnosť pracovať pre svojho pána, priviedla mnohých rómskych otrokov do extrémnej biedy, ktorá formovala ich veľmi zložitú ekonomickú a sociálnu situáciu v neskoršom období. Otázka, na ktorú väčšina usadených Rómov nedokázala odpovedať, bola nasledovná: Ako môžeme zabezpečiť svoje rodiny, ak polovicu roka musíme pracovať pre svojho pána? Boli to farmári a pre pána pracovali vždy počas dobrého počasia. Nie je možné orať, siať obilie, okopávať a zbierať úrodu na konci sezóny, ak Rómovia museli na pánových poliach

odpracovať až 150 dní do roka. Takže, buď mohli pracovať na pánových poliach a trpieť hladom, alebo pracovať na vlastnom poli a dostať sa do dlžôb.

Kočujúci Rómovia, „Rudari”, „Aurari”, „Bajaši”, „Ursari”, „Lingurari” a „Lajaši”, ktorých bola pomerne veľká skupina (spočiatku viac ako polovica a približne jedna tretina v roku 1850), požívali špecifický druh autonómie. Mali vodcu – „jude” alebo „juge”, ktorého uznávali aj úrady vo Valašsku a Moldavsku a ktorý dohliadal na skupinu a vykonával spravodlivosť na základe rómskej tradície. Ich daňové zaťaženie bolo vo väčšine prípadov nižšie ako u väčšiny populácie. Mohli sa slobodne presúvať a predovšetkým nemali ďalšie povinnosti voči pánom, ako bola napríklad „claca”. Je potrebné podotknúť, že ich kočovný spôsob života bol sezónny, čiže časť roka, väčšinou zimné obdobie, strávili na pozemkoch svojich pánov.

III. 12
Rumunski študenti
25. septembra
1848 v Bukurešti
verejne pália
nariadenia pre
otrokov.
(z Hancock 2002, str.
27)

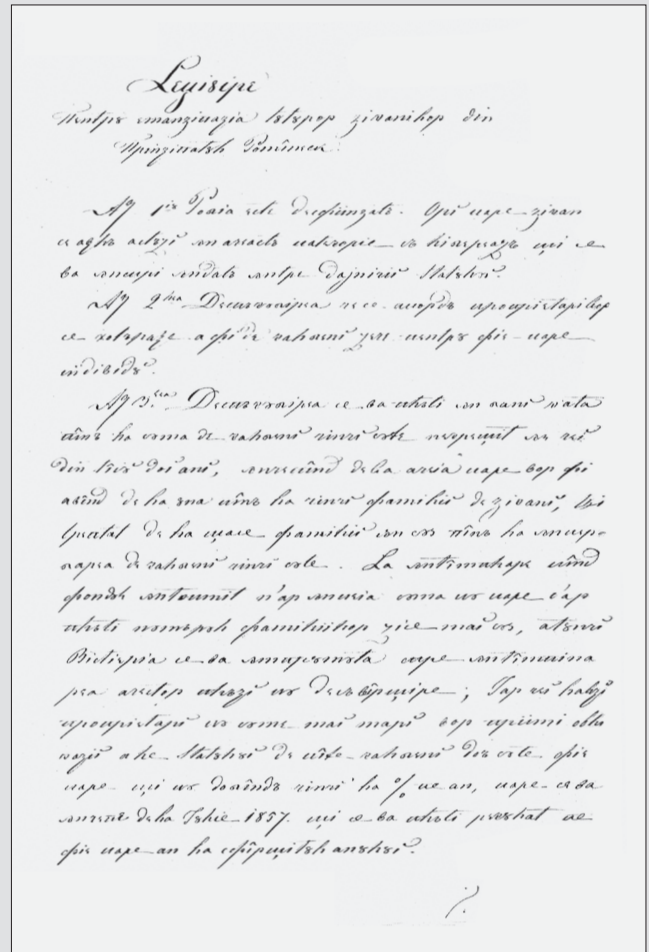
Vyhlasenie z 11. júna 1848:

“Rumunský ľud upúšťa od nehumánneho a hanebného otroctva a vyhlasuje slobodu pre všetkých Cigánov, ktorých vlastní súkromné osoby. Tým, ktorí sa v minulosti previnili a vlastnili otrokov, rumunský ľud odpúšťa. Vlast' odškodní tých, ktorí týmto kresťanským aktom utrpia finančnú stratu.”

Usadení Rómovia boli neskôr ohodnotení na 8 a kočujúci na 4 zlaté mince.

III. 13 (Arhivele Nationale Istorice Centrale (ANIC), Rumunský národný historický archív)

III. 14
„Zákon o emancipácii všetkých Cigánov v rumunských vojvodstvách”
vydaný princem Stirbei 8. februára 1856. Vďaka tomuto zákonu boli
všetci Rómovia v Moldavsku a Valašsku slobodní.
(ANIC)

POČIATOK OSLOBODZOVANIA

Na pozadí všeobecného vývoja európskej spoločnosti sa idea slobody otrokov pomaly dostávala do popredia záujmu rumunskej spoločnosti. Ako prvý krok bolo zvolané mimoriadne Národné zhromaždenie, ktoré malo prehodnotiť Základné nariadenia (základný právny dokument) pre Valašsko a Moldavsko. V roku 1831 Národné zhromaždenie navrhlo ustanoviť vyšetrovaciu komisiu, ktorá mala posúdiť životné podmienky otrokov a navrhnúť aj riešenie v po-

dobe podpory usadenia sa otrokov a ich zamestnania v poľnohospodárstve. [II. 6]

V jednom z dodatkov komisia navrhuje, aby „sa títo Cigáni usadili a platili dane tak ako všetci ostatní roľníci. Tým, ktorí nemajú trvalé bydlisko (tí, ktorí bývajú v stanoch), nebude dovolené usadiť sa na pozemkoch bez vlastníkovho súhlasu”. Bola tu jasne cítiť snaha motivovať kočujúcich Rómov, aby sa usadili a platili nižšie dane tak ako ostatní roľníci. Pravdepodobne v tom čase žil v Rumunsku veľký počet kočujúcich Rómov, čo mohlo viesť k vzniku nariadení o usadení Rómov,

ktoré sa po oslobodení otrokov začali presadzovať oveľa nástojčivejšie. Situácia Rómov, ktorá sa stále častejšie vníma ako „potupná”, sa stávala ústrednou témou intelektuálnych debát polovice 19. storočia. Situácia otrokov vlastnených štátom sa zmenila zákonom z 22. marca 1843, ktorým sa zrušilo ich otroctvo. Všetci tí, ktorí platili dane úradom vo Vornicii (čiže Rómovia vlastní štátom), prešli pod správu oblastných prefektov. Toto nariadenie oslobodilo Rómov spod otroctva a zaradilo ich do kategórie Rumunov podliehajúcich osobnému zdaneniu. [II. 10]

OSLOBODENIE RÓMOV VLASTNENÝCH CIRKVOU ZÁKON Z ROKU 1847

Ďalší krok v procese oslobodzovania otrokov sa udial v roku 1847, keď valašský princ Bibesco predložil Národnému zhromaždeniu zákon o oslobodení Rómov, ktorí patrili svä-

tému metropolitovi, biskupstvám a kláštorom, a ktorý bol jednoducho prijatý 11. februára 1847. Vďaka staršiemu charitatívnemu daru vojvodu Alexandra Dobrého mal najväčší

počet otrokov, 2088 rómskych rodín, kláštor v Cozii. Oblasť Praha mala 8870 rómskych jednotlivcov a taktiež držala v tomto ohľade

prvenstvo. Vo Valašsku žilo 47245 Rómov v 11 446 rodinách, ktorí boli otrokmi kláštorov. Odhaduje sa, že v päťdesiatych rokoch 19. storočia žilo

v dvoch rumunských kniežactvách približne 250 000 až 300 000 Rómov, ktorí tvorili približne 7,5 percenta celkovej populácie.

KONIEC OTROCTVA

V roku 1855 na podnet princa Grigorea Ghica boli v Moldavsku oslobodení poslední otroci, ktorí patrili súkromným osobám. Vládca poslal „ofis“ Mimo-riadnej rade krajiny, v ktorom žiadal o „nový zákon“, ktorým by sa oslobodili Rómovia vlastními súkromnými osobami v Moldavsku. Zrušenie otroctva sa považovalo za reformu, ktorá bola v súlade so „zákonmi ľudskosti a závisela od nej dôstojnosť celej krajiny“. Princ Ghica vysvetlil tento historický okamih nasledovne: „Keď Európa preukáže záujem o naše kniežactvá a bude chcieť ovplyvniť ich budúcnosť, naši ľudia musia byť v prvej línii.“ Otroctvo sa považovalo za „pozostatok barbarskej spoločnosti”,

„anomália, ktorej je potrebné sa zbaviť”, „v rozpore so svätými kresťanskými príkazami, princípmi ľudskosti a životne dôležitými záujmami štátu”.

V súčinnosti s princovým návrhom obsahoval zákon dva základné prvky: „okamžité ukončenie otroctva v Moldavsku” a „regulácie a podmienky okamžitej a primeranej kompenzácie ich vlastníkom.” 28. novembra bol vyhlásený štátny sviatok a 22. decembra 1855 „Divan” (národné zhromaždenie) prijalo „Zákon o ukončení otroctva, smernicu o kompenzácii a transformácii oslobodených otrokov na daňových poplatníkov.” „Lingurari” a „Vatrași”, čiže Rómovia usadení v dedinách, boli ohodnotení na 8 zlatých mincí a „Lajași” (kočovníci) na 4 zlaté mince bez ohľadu na pohlavie. Suma nebola vyplatená za invalidov a malé deti.

Situácia Rómov vo Valašsku sa uberala rovnakým smerom ako v Moldavsku. 8. februára 1856 princ Stirbei vydal dekrét s názvom „Oslobodenie všetkých Cigáňov v rumunskom kniežactve”. Vyhlásené tak bolo ukončenie otroctva a oslobodenie všetkých „Cigáňov”, ktorí boli okamžite štátom zaregistrovaní ako daňoví poplatníci. Ako kompenzáciu mal každý bývalý majiteľ dostať 10 zlatých mincí za každého otroka. 8. február sa stal štátnym sviatkom. [II. 14]

Po oslobodení časť Rómov vytvorila skupinu daňových poplatníkov, ktorí boli odkázaní na zhovievavosť poľnohospodárov a miestnych úradov. Časť z nich odišla do mesta, približne rovnaká časť bývalých otrokov opustila Rumunsko.

ZÁVER

Obraz o otroctve Rómov vo Valašsku a Moldavsku nie je možné vykresliť iba jednoduchými interpretáciami. Ak by sme sa chceli pokúsiť o všeobecné posúdenie, z dnešného pohľadu je zarážajúci

predovšetkým rozdiel v postavení kočujúcich a usadených Rómov. Kým usadení Rómovia („Vatrași”) boli úplne závislí na svojich pánoch, nemali žiadne osobné práva, často boli fyzicky trestaní a predávaní ako tovar, kočujúci Rómovia („Lajași” a iní) mali hneď niekoľko

práv, často dokonca aj privilégia, ktoré porovnateľná sociálna vrstva domáceho obyvateľstva nemala. Tieto rozdiely v skupinách Rómov v Rumunsku sa zachovali až dodnes a do istej miery aj u Rómov po celom svete.

Bibliografia

Achim, Viorel (2004) The Roma in Romanian History. Budapest: Central European University Press | *Georgescu, Alexandru / Sachelarie, Ovid (1982) Judecata domneasca în Tara Româneasca si Moldova. 1611-1831. București: Ed. Academiei* | *Gronemeyer, Reimer / Rakelmann, Georgia A. (1988) Die Zigeuner. Reisende in Europa. Köln: DuMont Buchverlag* | *Hancock, Ian (1987) The Pariah Syndrome. An account of Gypsy slavery and persecution. Ann Arbor, Michigan: Karoma Publishers* | *Hancock, Ian (2002) We are the Romani People. Ane sam e Rromane džene. Hatfield: University of Hertfordshire Press* | *Kogălniceanu, Mihail (1891) Dezrobirea tiganilor. In: Ionescu, Vasile (ed.) (2000) O mie de ani de Singurătate. București: "Aven Amentza", pp. 175-178* | *Marushiakova, Elena / Popov, Veselin (2004) Segmentation vs. consolidation: The example of four Gypsy groups in CIS. In: Romani Studies 2/2004, pp. 145-192* | *Sion, Gheorghe (2000) Emanciparea tiganilor. In: Ionescu, Vasile (ed.) (2000) O mie de ani de singurătate. București: "Aven Amentza", pp. 128-174*